

Ana Plosnić Škarić, *Lapicide i marangoni u spisima trogirске kasnosrednjovjekovne komune, Zadar: Državni arhiv u Zadru, 2019., 206 str.*

U izdanju Državnog arhiva u Zadru iz tiska je 2019. godine izašla knjiga Ane Plosnić Škarić *Lapicide i marangoni u spisima trogirске kasnosrednjovjekovne komune*. Riječ je o specijaliziranom izdanju koje za cilj ima publiciranje arhivske građe, ali ne u jednostavnom nizu kako je ona posložena u arhivu, nego po načelu izlučivanja segmenata građe koji su vezani uz pojedinu tematiku. Takav pristup vrlo je zahtjevan jer ne podrazumijeva samo pregledavanje velike količine građe nego i snalaženje u različitim rukopisima, vrstama dokumenata, ali i dobro poznavanje tematike.

Knjiga se sastoji od triju osnovnih dijelova. U prvom, uvodnom dijelu (str. 7 – 12) autorica ukratko obrazlaže cilj knjige i područje znanstvenog interesa kojem je namijenjena. Ujedno navodi arhivske fondove iz kojih je građa crpljena i upozorava na fragmentarnost sačuvanih spisa. Slijedi objašnjenje kriterija po kojemu je građa sakupljena i načina na koji je građa složena te informacija o istraživačima i radovima u kojima je dio te građe već bio publiciran. Pritom se autorica nije upustila u eksplikaciju sadržaja, što bi izdavanje građe pretvorilo u svojevrсну studiju, nego se ograničila na tehničke aspekte prezentacije građe.

Drugi je dio najopsežniji i donosi samu arhivsku građu (str. 17 – 181) tako da su dokumenti složeni kronološkim redom, obilježeni rednim brojkama, a svaki je popraćen registrom i datumom iznad transkripta te podatkom o izvoru ispod transkripta. Za sve dokumente koji su već bili poznati, to jest dijelom ili u cijelosti publicirani, informacije o tome donesene su u bilješkama na dnu svake stranice. Takav model s opsežnim bilješkama (kritičkim aparatom), koji se donekle razlikuje od tradicionalnog pristupa, uvelike olakšava snalaženje. Građa se sastoji od 637 dokumenata, od kojih je veći dio donesen u izvadcima, a manji u cjelovitim transkriptima. Od toga se stotinjak dokumenata u ovoj knjizi pojavljuje kao sasvim novi i do sada nepoznati podatci, a velik dio ostalih, kojima su u ranijim djelima bile navedene samo signature ili tek osnovni podatci, prvi put u transkriptu.

Treći je dio indeks (str. 183 – 197) u kojem su majstori koji se javljaju u dokumentima složeni po abecedi, uz navođenje godina njihova spominjanja u građi i opaske o mogućim dvojabama oko identiteta, s obzirom na različita bilježenja imena. Indeks olakšava snalaženje u materijalu, što će osobito biti od koristi za neka buduća, specifično usmjerena istraživanja.

Podatci i sačuvani dokumenti o preko dvjesto majstora graditelja i klesara djelatnih u Trogiru u rasponu od nepuna dva stoljeća, uz uvažavanje činjenice da je trogirска arhivска građa, osobito ona iz 15. stoljeća, znatno slabije sačuvana od

primjerice zadarske, šibenske, pa i splitske, sami po sebi nedvojbeno svjedoče o intenzitetu graditeljske djelatnosti. Od dvjesto i sedam majstora marangona i lapicida navedenih u indeksu nalazimo sto dvadeset i tri imena onih koja ne nalazimo u popisu dalmatinskih graditelja što ga je publicirala Nevenka Bezić Božanić (N. BEZIĆ BOŽANIĆ, *Majstori od IX do XIX stoljeća u Dalmaciji*, Split 1999.). Čak i ako pretpostavimo da se u pojedinim slučajevima radi samo o drukčijem bilježenju imena, ipak je riječ o preko stotinu majstora koji do sada nisu bili poznati stručnoj javnosti. Samim tim knjiga Ane Plosnić Škarić postat će u budućnosti nezaobilazan i temeljni oslonac za sva ozbiljnija promišljanja o graditeljskoj djelatnosti u Trogiru, ali i sva šire postavljena istraživanja koja se bave određenim graditeljskim procesima, načinu funkcioniranja radionica, narudžaba, suradnje majstora, pa i općenito slikom dinamike života dalmatinskih komuna u kasnom srednjem vijeku.

Kada je u pitanju arhivska građa važna za područje povijesti umjetnosti, već je uobičajeno da se pri publiciranju najvažniji dokumenti donose u cijelosti, popraćeni registama, signaturama i podacima o ranijem objavljivanju, a da se manje važni dokumenti, prije svega oni koji se ne odnose direktno na djelatnost pojedinih majstora, donose u izvadcima, ali također popraćeni registama, signaturama i podacima o ranijem objavljivanju. Taj je princip zadan u sad već legendarnoj knjizi Dagoberta Freya i Vojeslava Molča posvećenoj šibenskoj katedrali i njezinu protomajstoru (D. FREY – V. MOLÈ, *Der Dom von Sebenico und sein Baumeister Giorgio Orsini, Jahrbuch des Kunsthistorischen Institutes der k. k. Zentral-Kommission für Denkmalpflege*, VII/I-IV, Wien 1913.), a posebno sustavno proveden u knjizi Jorja Tadića posvećenoj dubrovačkom kasnosrednjovjekovnom slikarstvu (J. TADIĆ, *Građa o slikarskoj školi u Dubrovniku XIV-XVI veka*, I, 1284-1499, Beograd 1952.), koja je na određenoj razini autorici poslužila kao predložak za ovu knjigu. Drugi mogući model izdavanja tematske arhivske građe vezane uz područje povijesti umjetnosti češći je u monografskim obradama pojedinih cjelina, gdje izdavanje građe nije primarna svrha, nego pomoćno sredstvo, pa se važniji dokumenti donose u prilogu, a izvadci ostalih u bilješkama (npr. I. PETRICIOLI, *Umjetnička obrada drveta u Zadru u doba gotike*, Zagreb 1972.; E. HILJE, *Gotičko slikarstvo u Zadru*, Zagreb 1999.) ili čak svi u bilješkama (C. FISKOVIĆ, *Zadarski sredovječni majstori*, Split 1959.). Autoričin model izdavanja građe, posebice s obzirom na to da je popraćen indeksom, zapravo predstavlja jednu od onih nužnih predradnja koje je potrebno obaviti prije bilo kakvoga ozbiljnijeg bavljenja pojedinim temama. Premda je ta vrsta rada na rubu povijesnoumjetničke metodologije, a pojedini autori čak smatraju da niti nije zadatak „pravih” povjesničara umjetnosti, sasvim je sigurno da samo specijalizirani stručnjak može iz ukupne mase građe izlučiti onu koja je od posebno usmjerenog interesa. Stoga, dokle god sva arhivska građa ne bude publicirana (što se sasvim sigurno neće dogoditi u sljedećih sto godina), ovakav način, koji se

temelji na pregledavanju cjelokupnih korpusa i izlučivanju iz njih onih dijelova koji su važni za istraživanje određenog područja, predstavljat će jedinu mogućnost da podaci iz arhiva postanu dostupni svim zainteresiranim istraživačima, a ne samo onima koji su svoj znanstveni interes vezali uz arhivska istraživanja. Posao je to koji se bitno razlikuje od jednostavne transkripcije dokumenata koji slijede u nizu neke cjeline jer zahtijeva daleko veću koncentraciju, uz opasnost da pojedini podatak ili dokument jednostavno promakne pažnji. Dakako, svi koji se bave ovakvom vrstom arhivskih istraživanja svjesni su koliko je to nezahvalan posao, rad koji daje rezultate na kapaljku, pogotovo jer su više-manje svi važniji dokumenti već odavno poznati. Ali na koncu, tek ukupnost spoznaja o određenoj problematici, pa tako i onih arhivskih, daje pouzdan temelj za bilo kakvo ozbiljnije znanstveno bavljenje.

Pritom uvijek treba imati na umu da pri selektivnom tematskom pristupu arhivskoj građi ponegdje nedostaje puni kontekst, to jest sva ona šarolika slika onodobnog svijeta, ljudi i njihove djelatnosti, kojega je probrana građa tek izdvojeni segment. Dakako, za puni opseg spoznaja trebalo bi publicirati cjelokupne fondove – što se tiče Trogira jednostavno nastaviti posao koji je davno započeo Miho Barada (M. BARADA, *Trogirski spomenici I/I*, Zagreb 1948.; M. BARADA, *Trogirski spomenici I/II*, Zagreb 1950.; M. BARADA, *Trogirski spomenici II/I*, Zagreb 1951.; M. BARADA, *Trogirski spomenici, Zapisnici kurije grada Trogira od 1310. do 1331.*, Split 1988.). No, čak i kad bi se u takav poduhvat ozbiljno krenulo, prošla bi desetljeća prije nego što bi cjelokupna građa bila objavljena, pa je za sada, što se tiče povijesti umjetnosti, upravo pristup Ane Plosnić Škarić pravi način da se barem onaj dio građe koji se neposredno tiče našeg područja bavljenja učini dostupnim svima koji se bave određenim temama. Dakako, poput svih fundamentalnih istraživanja, proučavanje arhivske građe prvenstveno je mukotrpan rad koji zahtijeva posebna znanja, strpljivost i koncentraciju, a na koncu rijetko daje spektakularne rezultate.

Premda je građa koju autorica donosi prvenstveno trogirski, činjenica da se u njoj javljaju majstori koji su djelovali i u drugim sredinama čini je važnom i u širem kontekstu dalmatinskog graditeljstva jer će novi i do sada nepoznati arhivski podaci zacijelo pružiti dodatna uporišta istraživanjima koja se bave graditeljskim nasljeđem i djelatnošću tih majstora u ostalim dalmatinskim komunama. Dakako, kada je riječ o najpoznatijima među njima, treba napomenuti da su upravo autorčina istraživanja iznijela na vidjelo nekolicinu ranije nepoznatih arhivskih vijesti o Nikoli Ivanovu Firentincu, jednom od najznačajnijih hrvatskih umjetnika uopće. Poznati dokumenti o tom istaknutom umjetniku izrazito su malobrojni, pa u rasponu od četrdesetak godina njegove djelatnosti u Dalmaciji nalazimo tek pedesetak arhivskih vijesti. Stoga je i građa iz trogirskog arhiva vezana uz njegovu djelatnost, ali i ona vezana uz djelatnost njegova suradnika Andrije Alešija, prvi put uredno posložena u ovoj knjizi, korisno uporište za sva buduća istraživanja, a posebno mo-

nografske pristupe tim umjetnicima. Između ostaloga, pod brojem 421 prvi je put cjelovito objavljen poznati ugovor za gradnju kapele blaženog Ivana u trogirskoj katedrali, za koji su neki autori smatrali da je izgubljen, čak izradili rekonstrukciju mogućega izvornog teksta (R. C. MUELLER, *Contract Between the Opera of the Cathedral of Traù and the Stonecutters Niccolò di Giovanni Fiorentino and Andrea Alessi for the Construction and Decoration of the Chapel of the Blessed Giovanni Orsini in Traù, 1467-1468, Quattrocento Adriatico*, Bologna 1996.).

Također, vrijedi istaknuti brojne do sada nepoznate dokumente koji se odnose na poznatoga trogirskog drvorezbara Ivana Budislavića, koji su uvršteni u zbirku, premda je on puno češće označen kao *incisor*, nego kao *marangonus*, čime je na određeni način dopunjena zbirka arhivskih podataka o njegovoj djelatnosti u Splitu (J. BELAMARIĆ, *Studije iz starije umjetnosti na Jadranu*, sv. II, Split 2012., 178-180.) i tako ostvaren preduvjet za cjelovitiji uvid u biografiju autora korskih klupa trogirске katedrale. Što se pak tiče brojnih trogirskih klesara i graditelja, podatci o njima na određeni način otvaraju uvid u cjelokupan fenomen gradogradnje, praktički sve važnije graditeljske zahvate u tkivu srednjovjekovnog Trogira, ali i svakodnevno funkcioniranje skromne dalmatinske komune koja je upravo po svojim umjetničkim dosezima tijekom čitavoga srednjeg vijeka nadilazila svoj politički, ekonomski i demografski status.

Knjiga Ane Plosnić Škarić ne predstavlja pionirski rad, nego se nastavlja na dugu tradiciju publiciranja arhivske građe vezane uz područja od interesa za povijest umjetnosti, ali je jedno od rijetkih djela iz tog segmenta koja su usmjereno i sustavno posložena pa između ostaloga predstavlja putokaz i uspostavlja novi model za koji se samo treba nadati da će ga slijediti slični radovi.

Emil Hilje